

RAMIZ LIKA

DALLGËT E DETIT

NOVELË

RAMIZ LIKA

DALLGËT E DETIT

(NOVELË)

SHTËPIA BOTONJËSE «NAIM FRASHËRI»

Vera nuk është kthyer akoma nga stërvitja e çetave territoriale. Ajo kthehet më vonë nga shoqet e tjera, se është komisarë. Përveç kësaj ajo është sekretare e grup-organizatës së partisë në sektorin e parë të kooperativës bujqësore. Pra ka një punë të dyfishtë. Djali ynë, vogëlushi Arben, është mërzhitur, qan. E marr dhe përpiqem ta pajtoj. Po gënjehet vështirë, shejtani. Shkoj në dhomë me Arbenin. I shfletoj një album. Pastaj një tjetër. Arbeni habitet. Si duket, i pëlqejnë ato fotografi e tablo. Në njerën nga fotografitë jemi unë e Vera, të dy me uniformë marinarësh. Një seri fotografish të tjera nga jeta e detit. Edhe një pikturë: një anije në mes të dallgëve. Arbenin e tërheqin ngjyrat dhe shikon një copë herë me vëmendje.

— Bukulisha, babi.

— Po, mor pëllumb i babit.

Ai merr fotografinë, ku jemi unë e Vera, detarë.

— Kus është ky, babi?

— Mami dhe babi.

Më vjen që t'i hap të gjitha ato koleksione, kujtime nga deti. Vera i ka mbledhur e ruajtur me kujdes. Ato na kujtojnë çaste të bukura të jetës sonë. Ja fotografia me të gjithë anëtarët e ekuipazhit. Ja komandanti, Luftari, ja kuzhinieri, Bektashi, Nikua, Sadriu, Vangjeli, ja të gjithë shokët. Ja anijet, ja deti. Parafytyroj lundrimet e gjata, dallgët e egërsuara, netët pa gjumë, alarmet, avaritë, takimet e ndarjet. Pastaj bombat reaktive, topat automatikë, bombat e thellësisë, siluret. Ndërkaq hyn Vera. Na përshëndet. Është e lodhur. Var pushkën.

— Nep pushkën mua, mami — thotë Arbeni dhe

qan. E do pushkën patjetër. Vera i heq fishekët dhe ja vë pushkën përpara. Arbeni kënaqet.

Pastaj Vera merr fotografitë dhe i shikon me radhë.

— Janë vërtet të bukura këto kujtimet e jetës në det — thotë ajo.

2

Shiu pushoi. Nga strehët e çative binin currilat e trasha të ujit të mbledhur, po edhe ato pushuan shpejt mbas shiut. Ndërkohë përroi i vogël oshëtinte rreth e rrotull ndërtesave. Ne dualëm nga streha e ndërtesës së degës ushtarake, se shoferi i ra borisë së maqinës, me të cilën do të niseshim.

— Po ndahemi, bir, — tha babai — dhe porosia ime e fundit asht kjo: Të mos ma nxijsht fytyrën. Po qe rasti ndonjëherë për gisht, mos të të dhimbset jeta. Se ne malësorëve s'ka ç'na duhet jeta, kur të turpnohemi. Jemi shqiptarë, biro.

— Edhe unë do të tregoj kudo se jam shqiptar. Mos u bëj merak; po të jetë nevoja, ashtu siç ke luftuar ti dikur përkrah Dedë Gjo' Lulit, do të luftoj edhe unë së bashku me komandantët e mi.

— Komandantët dueji shumë e mos u kundërshto, se po ndëgjova gja, nuk ke pse më mësyn shtëpinë. Ti po ke fat që po bahesh edhe detar.

— Po, mor plak, po deti thonë ka rreziqe të mëdha. Kam frikë se s'ka për të ditun — tha nëna.

— Hajt moj plakë, mos u ba merak, se nuk asht deti si të kanë thanë ty! Ehu, sa mjete ka ba partia tashti, o plakë, aq të mira paçim! Unë i kam pa në film anijet e flotës sonë.

— Letra na shkruiej shpesh — tha nëna.

— Po, letra duam, se mërzhitemi. Ti do të jesh larg. Det s'kemi këtej. E... edhe një herë po të them për punën e nuses. Ndigjo babën ti: të del mirë si të them unë. Ne do të gjejmë një vajzë të mirë me të cilën të fejchesh, mandej, si të mbarosh ushtrinë, martohesh. A s'asht bukur kështu? Si thue?

— Unë të kam thënë disa herë, baba. Nuk dua të martohem ashtu. Dhe sidomos pa kryer ushtrinë. Deri tani nuk më ka pëlqyer ndonjë vajzë, prandaj nuk kam si të fejohej. A nuk të vjen keq, baba, për këto fjalë?

— Jo, mor bir, unë për të mirën tande e kam. E di që tashti kanë ndryshue kohmat dhe ju nuk duhet të martoheni si na. Ban si të duesh, mor bir. Por, edhe po të gjesh ndonjë nuse ti vetë, due ta shoh edhe unë, se shpesh ju të rinjtë gaboheni.

Shoferi i ra borisë edhe një herë. Unë u shtrengova duart prindërve.

— Mos hyn të lahesh në det vetëm, mor bir — më tha nana.

— Lene, moj plakë, se nuk është fëmijë — tha baba. — Thueji ma mirë: banu ushtar trim. Nga unë këtë porosi ke, mor bir; për të tjerat bëj si të duesh. Udha e mbarë të qoftë! Të priftë shëndeti dhe fati!

— Të pastë nana! T'u dhashtë e mbara, mor bir, se gjithmonë ke qenë djalë i mbarë! Mos u mërzit!

— Mirë u pafshim.

Nëna, babai dhe të afërmit e mi diç flisnin e bënin me duar, po unë nuk i merrja vesh më nga brohoritjet e rekrutëve. Ishim ngritur më këmbë dhe bërtisnim të gjithë «Parti-Enver — jemi gati kurdoherë», «Ushtria — garancia» dhe pastaj ja morëm këngës «Shqiponjat partizane». Maqina gumëzhiu dhe ne kaluam sheshin e vogël para degës ushtarake. Shefi i degës na përshëndeste nga dritarja. Disa metra prindërit na ndoqën prapa, pastaj maqina eci më shpejt dhe ata mbetën grumbull duke përshëndetur me dorë. Në bulevardin e qytetit kish shumë njerëz që përshëndetnin nga kalonim ne dhe ne i përshëndetnim me brohoritje.

«... të mos ma nxijsh fytyrën! Po qe rasti ndonjë-herë për gisht, mos të të dhimbset jeta. Se ne malësorëve s'ka ç'na duhet jeta, kur të turpnohemi...»

Këto fjalë të babait më bënin të mallëngjehesha. Kurrë nuk do t'i harroj këto fjalë, mendoja, ndërsa maqina vraponte, duke lënë prapa qytetin me kalanë e

vjetër. Shokët brohorisnin me të madhe, kurse unë merrja pjesë pa vetëdije, se vëmendja ime ishte shpërndarë në pejsazhin që vraponte anash maqinës. Unë nuk kisha qenë kurrë nga ato anë, nuk i kisha parë kurrë ato vise. Për mua çdo gjë ishte e re, prandaj më tërhiqte. Përpiqesha të përpija me sy të gjitha objektet që më rrëshqisnin përpara me aq shpejtësi.

— Mos rri i mërzhitur! — më tha detari i vjetër që na shoqëronte.

— Përkundrazi. S'kam as kohë të mërzhitem.

— Ki parasysh gjithnjë porositë që të dha babai.

— Thonë se në marinë teknika ushtarake është e ndërlikuar.

— Është fjala e fundit e teknikës.

— Atje do të më hasë sharra në gozhdë. Unë nuk kam shkollë.

Detari qeshi. Pastaj tha:

— Ashtu mendoja edhe unë në fillim. Por më doli ndryshe. Unë arrita të bëhem detar shembëllor. Përpjekje duhet shumë, natyrisht. Gjumi duhet bërë me kufi.

— Mor, po të jetë për përpjekje, unë s'l'ë gjë pa bërë.

— Puno kështu dhe flasim bashkë pastaj.

Hapësirat e reja që shpaloseshin para meje më rrëmbenin dhe nuk më lejonin të bisedoja me detarin. Kështu vazhdova gjatë gjithë rrugës.

Maqina u ndal dhe zhurma e motorit u shua. Për të parën herë në jetën time dëgjova zhaurimën e dallgëve të detit. Megjithëse isha i trullësuar ngaqë më kish zënë maqina, kisha dëshirë për të soditur sipërfaqen e hapët të detit të trazuar nga era. Muzgu po binte. M'u duk e pabesueshme që do të kryeja shërbimin ushtarak mbi kurrizet e atyre dallgëve kërcënuese. Ndërkohë pashë dhe një anije, tej në thellësi.

— Ajo do të jetë shtëpia jonë — tha shoku, që kisha përbri.

— Ajo?!... — pyeta unë i habitur.

— Ajo ndoshta jo, po ndonjë tjetër si ajo. Shtëpi që lundron do të jetë me siguri.

Zhurma e maqinës, që u ndez në atë çast, na ndërpreu bisedën.

Në repart arritëm natën. Sapo zbritëm në tokë, na futën në banjë, na veshën me rroba ushtarake, pastaj hëngrëm bukë dhe na shpunë në kapononet ashtu siç ishim, të grupuar në bazë rrethesh. Kapononet ishin ca dhoma të mëdha të lyera e të zbukuruara me kujdes dhe të mbushura me shtretër hekuri me sustë. Mbi shtretër kish nga një dyshek të mbushur me pambuk. Ndërkohë na ndanë nga dy batanie dhe çarçafë të larë e jashtëkë, që mbanin aromën e sapunit. Sapo rregullova krevatin, unë rashë, kurse disa shokë të tjerë ndenjën duke biseduar ose duke kënduar. Unë, ndonëse rrugës kisha që në entuziast, tani kisha rënë në mendime. Më kish pushuar një mallëngjim i çuditshëm për shtëpinë, duke menduar se do të rrija një kohë aq të gjatë larg saj. Unë nuk isha mësuar të qëndroja larg shtëpisë. Edhe kur nisesha të shkoja ndonjëherë mysafir, nëna më thosh:

— Mos rri shumë, biro! Nesër hajde në shtëpi!

Kurse tani s'do më shihte me muaj të tërë.

Lodhja e tepërt dhe netët pa gjumë që kisha kaluar më parë, bënë që të më zinte gjumi. Më zgjuan vetëm tingujt e borisë në mëngjez.

Ajo ditë kaloi pa ndonjë veprimtari ushtarake. Shëtitim e rrinim. Të nesërmen ndryshoi puna. Sapo shkoi ora gjashtë, me gjithë të ftohtit që bënte (kish kaluar gjysma e dhjetorit), ra boria e zgjimit dhe dezurni i kaponit erdhi tek ne dhe bërtiti:

— Çooooou! Prgatitu për gjimnastikë!

Detarët e rinj u zgjuan e filluan të ngriheshin nga krevatet, po me ngadalësi.

— Shpejt, shpejt, lëvizni nga vendet!

Unë fillova të vishesha, po shoku im nuk po luan-te nga vendi. Dezurni iu afrua te krevati dhe i hoqi bataniet.

— Po ti pse nuk ngrihesh? Nuk ka rënë për ty boria?

— Prit, mor shok, mos m'i hiq bataniet!

— Duhet të dalësh në gjimnastikë, ore, akoma nuk e ke marrë vesh? I sheh shokët apo jo?

Rri, ore, mos më prek me dorë se...

— Lëri fjalët, Niko, e ngrehu! — ja priti njeri nga fundi i kapanonit. Siç duket, e njihte.

Dezhurni u largua dhe Nikua nisi të ngrihej.

Kur dolëm jashtë të gjithë, na thanë të rreshtoheshim. Thëllimi i atij mëngjezi të ftohtë na depërtonte në trup. Ish një nga ato mëngjezet e acarta që të thanin.

Ndërkohë na u dha urdhëri «gatitu» dhe ne, të rreshtuar shtremba-shtremba, e «zbatuam». Pastaj na u dha «prap ktheu!» dhe, mbasi ecëm ca ashtu, komandanti na urdhëroi të niseshim me vrap. Këtë prisja unë. Mjaft i çrregullt qe rreshti më parë, po tani u bë lëmsh i djallosur. Secili vraponte më shumë se tjetri bregut të detit. Edhe komandantin e bëmë të qeshte. Dallgët e detit ngriheshin kurrize - kurrize dhe përplaseshin bregut me një ritëm të ngathët. Filluam të dihasim dhe ndjemë se gjymtyrët e trupit na u ngrohën. Pastaj komandanti na urdhëroi të mblidheshim në një fushë dhe na rreshtoi në formacionin për gjimnastikë. Bëmë ca ushtrime, po nuk zgjatën shumë, se na theri thëllimi. Atëhere përsëri vrapim dhe me atë të vrapuar komandanti na solli te kapanoni. Hymë, muarëm peshqirët dhe shkuam te çesmat për të larë sytë.

— U këputëm — tha Nikua.

— Qenke dembel, po këtu do të vesh mend patjetër ja prita unë.

— Po të më teket, unë s'pyes. Atë ç'kam mundësi ta bëj, e bëj.

— Ti do t'i shmangesh edhe asaj që mundesh. Po këtu ka rregullore ushtarake.

— Nuk ma njuh kokën ti mua — tha ai.

Mbasi lamë sytë, shkuam në kapanon, rregulluam krevatet sipas modelit që na tregoi nënoficeri dezhurn, që gjithë jastëkët të ishin në një vijë të drejtë ashtu si dhe çarçafët e kthyer te koka dhe peshqirët të palosur trecepash; pastaj prapë dolëm në rresht dhe shkuam në mensë për të ngrënë mëngjezin.

Kur dualëm nga mensa, na çuan për të punuar në sheshimin e një kodre pas kapanoneve, vend që ish i

mbushur me gurë gëlqerorë, copëra tjegullash e tullash, që tregonin se dikur kish qënë qendër e banueshme. Këtu më vinte përdorësh të punoja. Kapa një kazmë të rëndë e ja hyra një pingu dheu e gurësh derisa u djersita. Katër-pesë tezga bartnin gurët e dheun që nxirrja unë dhe nuk ma dilnin dot. Të ishte e tërë vështirësia e shërbimit ushtarak kështu, mendoja, do ta kaloja fare lehtë. Puna e krahut është zanati im. Kazmën di ta përdor mirë në çdo kohë e kudo. Dhe m'u kujtua se si punonim atë vjeshtë për hapjen e një toke të re në kooperativën tonë bujqësore malore. Atje ish tokë e vështirë: pyll i dendur dhe gurë të mëdhenj që duheshin shkullur nga rrënjët. Unë kisha arritur të bëja dy-tre norma në ditë. Ishin të rrallë kooperativistët për punonin sa unë, prandaj më donin dhe më cilësonin si bujk të mirë. Kryetari i kooperativës më kish bërë shëmbull sa herë para anëtarëve të tjerë.

— I riu Çlirim Haka është nderi i kooperativës. E, pra, shumë kooperativistë janë më të fuqishëm nga ai fizikisht, po ai ua kalon të tjerëve. Merrni shembull nga ai.

Sa mirë e kisha pasur punën atje! Po tani si do të bëja? Tani duhej të bëhesha detar, duhej të përdorja alimet teknike luftarake dhe kushedi sa gjëra të ndërlikuara, unë, një fshatar që mezi i kisha bërë shtatë klasat! Në fshatin tim nuk kish shkollë shtatëvjeçare atëhere, ndaj unë vitet e fundit, kur u hap ajo, e vazhdova natën. Dhe, ç'është e vërteta, për shkollë nuk ma priste fort. Veç sa për të kaluar. Isha i dhënë tepër mbas punës. Të më kishin çuar në xhenjo, mendoja, do të isha në rregull. Atje do të punoja e do të kryeja detyrën tamam si ushtar i vërtetë, kurse këtu e kisha pisk. Siç tregonin detarët e vjetër, këtu ishte punë me kokë dhe jo hamallëk. Më të shumtët e shokëve, me të cilët isha mobilizuar, ishin me arësim të mesëm e bile edhe me institute e universitete me korespondencë. Dhe aty të njëjtat mësimë do të na jepeshin. Më dilnin parasysht laboratorët që ishin të vendosur nëpër klasa, ku do të mësonim ne, aparaturat e çuditshme që s'i kisha parë as në ëndërr dhe e mendoja punën shumë të vështirë.

Të shohim një herë, mendoja dhe vazhdoja t'i mëshoja kazmës me fuqi. Shokët donin të më ndërronin, po unë vazhdoja me këmbëngulje. Punuam sa punuam, po pas-taj na doli një shkëmb i madh që duhej rrokullisur.

— Tani na dolën telashe — tha komandanti, që na drejtonte. Shkëmbi duhet rrokullisur, se dinamit nuk mund të përdorim, mbasi është shumë afër kapanoneve.

— Ku drejtin paska qenë ky gur kaq i madh! — thashë unë dhe e shikova një copë herë. — Do t'ja bëjmë gjëmën.

Muarëm dy-tre qysqi të gjata dhe ja hymë për ta rrokullisur. U munduam e u munduam, po nuk e lëvizëm dot. «Ç'po turpërohem!» mendova i dëshpëruar. «Vetë i dola zot punës e tani po tërhiqem. Malësorët nuk bëjnë kështu». Iu hodha shkëmbit me tërë fuqinë. «Jepini, shokë! O burra! Edhe pak, edhe pak! Lëvizi guri. Mos e lini!»

U lëshuan një mori detarësh me qysqi e me duar dhe më në fund shkëmbi lëvizi nga vendi. U rrëkëllye në krahun tjetër.

— Qenke i mirë për punë të tilla — më tha komandanti.

— Për hamall nuk ja lëshon rrugën kujt ky, jo — tha Niko Gjoshë.

— Edhe ti për llafë qënke i vetmi, — i tha komandanti Nikos me të qeshur.

— I ke rënë në të, — tha ai.

Mbas dreke u mblodhëm para kapanoneve pa na thirrur njeri. U krijua një orkestër aty për aty pa ditur se nga dolën elementët: një fizarmonicist, një violinist, një me klarinetë, një me kitarrë, dhe hoqëm një valle popullore. Shumë detarë e oficerë u mblodhën aty dhe shikonin e gëzonin bashkë me ne.

— Qenke edhe për valle e jo vetëm për qysqi — më tha komandanti.

— Kam qejf të përzihem me shokët, — i thashë. — Shumë gjërave të vështira nuk do t'u trembesha, po kjo jeta e detarit se si më duket. Kam pak shkollë e nuk di në do të mund ta kap apo jo. Kjo më shqetëson.